

SADRŽAJ

Sa suzama u očima	5
Upoznavanja.....	21
Ulica Vožirar	45
Oni	109
Ovih godina	185
Spisak imena istorijskih ličnosti	203
O autoru	207

SA SUZAMA U OČIMA

Beše to davno, tragajući za nekom knjigom, naiđoh na jednu drugu – ima li čitaoca, ima li pisca kome se to nikada nije dogodilo?

Želeći da proverim pravilo kongruencije, posegnuh za gramatikom, a u rukama mi se nađe zbirka tekstova Vile Kater (Willa Cather) na engleskom koju bejah kupio veoma davno, u jednoj njujorškoj knjižari, i nikada je do tog trenutka nisam ni otvorio. Gajim veliku strast prema romanima i novelama ove Amerikanke, čije stranice uvek čitam sa suzama u očima, jer se u njima neopisivo milo i velikodušno pripoveda o mračnom i surovom suočavanju sa životom. Ipak, ova zbirka, namenjena onima koji su zašli u četrdesete, ne pripada fikciji. U njoj je jedan tekst o *Josifu i njegovoj braći* Tomasa Mana, još jedan o Ketrin Mensfeld (Katherine Mansfield), i mada je sve ovo trebalo da me privuče njenom čitanju, korice joj nisam otvarao otkako je kupih.

Prvi tekst nosi naziv „A Chance Meeting”, „Slučajni susret”, tako bih ga preveo sada, posle čitanja. Pridobio me je već prvom rečenicom, koja pak ni u čemu nije izvanredna („Desilo se to u Eks-le-Benu¹, jednom od najprijetnijih mesta na svetu”), tako da sam ga pročitao u jednom dahu. Avgusta 1930, dosegaši pedeset treće leto, Vila Kater siđe do Gran hotela, u društvu jedne bliske osobe čiji pol, oslanjajući se na nepreciznost engleskog jezika, nije navela, iako mogu da pretpostavim, kao što to često biva kada

¹ Aix-les-Bains

autor namerno ostavlja stvari nedorečenim, kako je istog pola kao i ona sama, što sam kasnije potvrdio uvidom u njenu biografiju. Dakle, bila je u društvu Edit Luis (Edith Lewis), koja je održavala intimnu vezu sa spisateljicom. U istom hotelu odsela je i jedna starija Francuskinja, koja je imala barem osamdeset godina, redovno obedovala sama i povlačila se u sobu nakon večere, osim kada bi, u pratnji šofera, odlazila na operску predstavu.

Jedne večeri, budući da opere nije bilo, zadržala se u hotel-skom salonu da puši i obratila se Vili Kater, pozivajući je da koristi jednostavne izraze, jer engleskim jezikom, budući da ga više ne govori redovno, ne vlada kao nekada. Živi u Entibu², ali obožava muziku kakva se može čuti u Eksu, pritom misleći na Vagnera i Sezara Franka. Nekoliko dana kasnije, spisateljica i njena prijateljica ponovo se susreću sa ovom osamdesetogodišnjom damom. Dotaknuvši se, u razgovoru, sovjetske revolucije, Edit Luis reče kako joj se čini da su veliki ruski pisci poput Gogolja, Tolstoja, Turgenjeva, imali sreće što nisu poživeli da budu njeni svedoci. „Da znate da ste u pravu”, reče starica, „naročito u pogledu Turgenjeva, sve bi to zaista bilo strašno za njega. Nekada davno bili smo bliski poznanici.”

Vila Kater zatim beleži kako ju je to veoma iznenadilo, ali je, razmislivši, shvatila da je ova žena u dubokoj starosti zaista mogla poznavati Turgenjeva, mada bi to bila prva osoba takvog iskustva koju upoznaje. Starica se nasmeši i odgovori da ga je kao devojka često viđala, da je Turgenjev, pošto je bio veliki prijatelj njenog ujaka, lektorisao njen prevod Fausta, a Vila Kater zapazi kako je, dok je govorila, njeno uzbuđenje raslo, glas joj je postajao umilniji, a iskra u očima sjajnija. Starica nastavi: „Majka mi je umrla na porođaju, zbog čega sam odrasla u kući svog ujaka. Bio mi je više nego otac. Moj ujak je književnik Gistav Flober, možda ste čuli za njega...” Vila Kater dodaje kako ove poslednje reči behu izgovorene čudnim tonom, kao da je starica neoprezno odala taj-

² Antibes

nu, kao da do Vile lagano dopire smisao poruke – otkriće da je ova starica pred njom niko drugi do Karo iz *Pisama nećaki Karolini*³, knjige koju je, naravno, pročitala kao veliki ljubitelj Flobera. I to ju je duboko dirnulo, preplavilo kao reka sećanja, kao da se uzvišeni trenuci francuske književnosti devetnaestog veka iznenada nađoše tu, pred njom.

U delima Vile Kater obožavam spontanu ljubaznost i plemenitost kojima su prožete misli i dela njenih likova. Ona je jedini autor za koga znam, pored Austrijanca Adalberta Štiftera iz devetnaestog veka, čiji se likovi vazda uspinju u svom razvoju, a da zbog toga ne trpi njihova verodostojnost. Mene je, tokom čitanja o njenom susretu sa Karolinom Franklen Gru (Caroline Franklin-Grout), a tako beše ime one starice, pogodilo to što je i sama preuzela vrline svojih likova. Flobera ubrajam među svoje omiljene pisce, te sam se, pored njegovih romana, posvetio i izučavanju njegove prepiske i biografije. U svojim delima i pismima, oduvek je ispoljavao veliku ljubav prema kćerci svoje voljene sestre koja je preminula na porođaju. No, budući da se najpre udala za čoveka upletenog u mnoštvo mutnih poslova, što Flobera malo-pomalo odvede u propast, budući da nikada nije izgubio volju i nepresušnu potrebu da se stara o njoj, te da su braća Gonkur u novinama podmetala brojne i svakakve neistine o njemu, oduvek sam u Karolini viđao prepreku Floberovoj egzistenciji, smatrao je onom dodatnom nesrećom koja mu je upropaštavala život – život koji, spreman sam da tako nešto prihvatim, nije bio nimalo mirniji ni tiši, nesrećniji niti u manjoj meri razočaravajući nego što je on želeo da bude.

Međutim, Vila Kater je, upoznavši staricu, sva ova saznanja povezala u novu celinu, koja je poprimila sasvim suprotan smisao. Uvidela je koliko je obrazovanje, koje joj je Flober pružio, želeći da kod svoje nećake „neguje sklonost ka intelektualnim stvarima”, bilo uspešno – ova osamdesetogodišnjakinja je još pre 1930. bila

³ *Lettres à sa nièce Caroline*

pročitala Prusta (premda je mislila kako je „suviše težak i izrazito zamoran”), strastveno se zanimala za Ravela, Skrjabina, Stravinskog, a njeno lice se podmlađivalo sa svakim odlaskom u operu – i kako je Flober pored sebe imao osobu koja je posedovala sve što je bilo potrebno da ga u potpunosti razume. „Ima li srećnijih okolnosti za jednog književnika? Koliko je pisaca koji su među svojim sinovima i kćerkama pronašli razumevanje za svoj rad?” Vila Kater navodi jedno Floberovo pismo upućeno Karolini čije reči, kako je verovala, i dalje pristaju staroj dami: „Malo pravopisa ne bi ti škodilo, draga moja bibi! Jer reč *aplomb* pišeš sa dva *p*: 'Moral et physique sont d'aplomb', a tri *p* samo bi dala izražaja tvojoj živahnosti! To mi se veoma dopalo jer toliko liči na tebe.” Za Flobera je, piše ona nadalje, Karolina uvek bila više nego saputnik, „devojka koja se brinula o kući”, koju je mogao da voli i štiti, a ona je tokom celog života čuvala bliskost sa svojim ujakom, kao i maramicu kojom je obrisala graške znojca sa piščevog čela nekoliko trenutaka pre nego što je ispustio dušu.

Mene knjige štite. U njima se uvek mogu sklopčati, prikriti, okrenuti sebi, one su kao prolaz ka sasvim drugačijem univerzumu, potpuno odvojenom od stvarnosti. A ipak, uprkos tome što se osećam knjigama zaklonjen, nedodirljiv, zapravo od njih dobijam groznicu, pošto patim od izražene osetljivosti na pismo, poput osoba koje puštaju da im nokti izrastu kako ne bi, makar i slučajno, prstima što god dodirnule i tako se povredile, jer su im prsti toliko krhki da je i najblaži kontakt nepodnošljiv. I ja bih samim nohtima morao da dodirujem stranice, ali me drhtanje i groznica čine presrećnim.

Sa suzama u očima čitam o ovom floberovskom susretu, divići se prenaglašenim osećanjima. Kao da sebe namah prepoznajem i u Vili Kater i u Karolini, poistovećujući se sa njihovim susretom. S obzirom na to da je moj otac objavljivao dela Semjuela Beketa, Alena Rob-Grijea, Kloda Simona, Margerit Diras, Roberta Penžeja, Pjera Burdijea i Žila Deleza, lično sam upoznao mno-

ge od ovih velikih autora, priznatih i cenjenih u javnosti. Jednog dana, dok sam još stanovao kod roditelja, upita me otac da li vodim dnevnik. Beše to više neka vrsta prekora nego pitanja. Ne, uvredivši se, odgovorih da ne vodim. Zašto bi moj otac morao to da zna? Bejah odlučio da postanem pisac te sam smatrao kako bi prelako bilo privući pažnju temom koju nikako nisam poznao niti bio zaslužan za nju, zakriljujući tako svoj izvanredni talenat. Otac je sigurno želeo da mi pomogne, da mi olakša, ne brinući, uostalom, za moju istrajnost, jer je bio ubeđen da ću, ukoliko knjigu i napišem, najpre zatražiti njegovo mišljenje, podneti je njegovom izdavačkom sudu, i da će potom on moći da udalji ono što mu se ne bude svidelo, no tada, u tom trenutku, njegovo pitanje me je veoma začudilo, jer bejah umislio kako on ni za šta na svetu ne bi želeo da o njegovim cenjenim autorima otkrijem i najmanju sitnicu. I dan-danas prednost dajem bestidnosti naspram indiskretnosti. Vreme prolazi, moj otac više nije među živima i već godinama se nosim mišlju kako bi trebalo da se pokažem makar malo velikodušnjim, da se odužim tako što bih napisao knjigu o onome što znam o piscima, zarad sreće i radosti njihovih čitalaca. Ipak, ne polazi mi za rukom da nađem pravi ton, ne znam kako sve to da organizujem, šta da kažem a šta ne.

Istine radi, najveću bliskost koju sam doživeo dosegao sam u odnosu sa Mišelom Fukoom i moj otac s time nema ništa. Poznao sam ga šest godina, poslednjih šest godina njegovog života, a jednu kratku godinu proveo sam u njegovom stanu. Danas to vidim kao period koji mi je promenio život, nekakvo raskršće nakon koga sam krenuo putem izbavljenja od sudbine koja me je nedvosmisleno vodila u ponor. Zahvalan sam Mišelu, ne mogu da opišem kako, ni sam ne znam zbog čega, za bolji život možda. Osećanje zahvalnosti je isuviše blago da bih mogao nastaviti da živim s njim: zato moram da ga se oslobodim, a knjiga predstavlja jedini častan način, jedini kompromis. Kakva god bila vrednost pojedinih protagonista ove moje priče, za sve nas važi isto. Istorija čovečanstva tome nas uči: sin ne može razumeti suštinu